

POLICIJAS TIESĪBU APAKŠNOZARE

DARBA LAIKA ORGANIZĀCIJA VALSTS POLICIJĀ

*Dr. iur. Aleksandrs Matvejevs,
Daugavpils Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes
Tiesību katedras docents, Latvija*

Ievads

Rakstā analizēti Policijas tiesību jautājumi, kas sakar darba laika efektīvu izmantošanu un policijas darbinieku tiesību sabalansēšanu. Dienesta pienākumu izpildes laika organizācijas problēmas Latvijā ir analizētas tiesību doktores K. Bites¹ un asoc. profesores K. Dupates² pētījumos. Pētījumu autore secina, ka Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēm var nākties saskarties ar dienesta pienākumu izpildes laika organizācijas problēmām. Arī citās valstīs aktuāli ir precīzas darba laika reglamentācijas³ un fleksības⁴ pieejas jautājumi.

Latvijā veiktajos pētījumos Valsts policijas dienesta pienākumu izpildes laika organizāciju regulējošie tiesību akti ir analizēti samērā maz. Taču tie ir svarīgi jautājumi, jo saskaras nepieciešamība pēc iespējas labāk izmantot policijas resursus tās funkciju pildīšanai ar katra policijas darbinieka tiesībām uz atpūtu. Vēl vairāk to apgrūstina faktori, kas saistīti ar nepieciešamību dažreiz strādāt ekstremālos sabiedrības apdraudējuma apstākļos. Jāievēro arī īpatnības, kas saistītas ar katra policijas darbinieka individuālajām iespējām un konkrētā dienesta specifiku. Katra policijas darbinieka svarīga dzīves sastāvdaļa ir darbā pavadītais laiks, taču darba laiks policijas darbā nereti var traucēt atpūtas laiku. Jēdzieni „darba laiks” un „atpūtas laiks” ir savstarpēji izslēdzoši. Pavadītais laiks gan darbā, gan atpūtā ir vienlīdz svarīgs. Labi saplānots un organizēts darba laiks Valsts policijā dod iespēju policijas darbiniekam

sekmīgāk sabalansēt darba un privāto dzīvi, vairāk laika veltīt atpūtai un ģimenei; dod iespēju lielākai laika un rīcības brīvībai, kā arī samazina pārstrādāšanās risku un sadzīvisko stresu par nepaveiktiem darbiem, tostarp arī sadzīviskiem darbiem.

Ievērojot iepriekš minēto, autors izvirza *pētījuma mērķi*: apkopot un analizēt tiesību aktus, kas regulē dienesta pienākumu izpildes laika organizāciju Valsts policijā, un izvirzīt priekšlikumus to pilnveidošanai.

Izvirzītais mērķis tika sasniegts, veicot šādus *pētījuma uzdevumus*: apskatot dienesta pienākumu izpildes laika organizācijas tiesisko regulējumu Valsts policijā, analizējot jēdzienu „dežūras laiks”, „darba laiks” un „atpūtas laiks” tiesisko regulējumu Latvijā, Eiropas Savienības Direktīvās un interpretāciju Eiropas Savienības Tiesas spriedumos.

Pētījums mērķa sasniegšanai izmantotas šādas *zinātniski pētnieciskās metodes*: analītiskā metode – analizējot dienesta pienākumu izpildes laika organizācijas Valsts policijā normatīvo regulējumu, kā arī analizējot vairāku jēdzienu būtību; deduktīvā metode – izdarot slēdzienus par dienesta pienākumu izpildes laika organizācijas Valsts policijā atsevišķiem tiesiskiem aspektiem, balstoties uz izdarītajiem secinājumiem un teorētiskajām atziņām.

Pētījuma novitāte ir saistīta ar to, ka autors analizē tiesību aktus, kas regulē dienesta pienākumu izpildes laika organizāciju Valsts policijā un izvirza priekšlikumus to pilnveidošanai.

Darba laika organizācijas Valsts policijā tiesiskais regulējums

Darba laika organizācija tiek uzskatīta par vienu no darba drošības aspektiem. Darba aizsardzības likuma⁵ 3. pantā noteikts, ka likums piemērojams visās nodarbinātības jomās, ja citos likumos nav noteikts citādi. Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likuma (turpmāk – Dienesta gaitas likums⁶) normās nav noteikti ierobežojumi Darba aizsardzības likuma piemērošanā. Līdz ar to uz policijas darbinieku attiecas darba aizsardzību reglamentējošo tiesību aktu normas.

Darba laika organizāciju iestādē nosaka iekšējā normatīvajā aktā – darba kārtības noteikumos, darbiniekiem – dienesta pienākumu izpildes (darba laika) grafikā.

Dienesta pienākumu izpildes laika organizācija regulēta Dienesta gaitas likumā. Uz policijas darbinieku neattiecas darba tiesiskās attiecības reglamentējošo normatīvo aktu normas, izņemot normas, kas noteiktas Dienesta gaitas likuma 3. panta 2. daļā.

Dienesta gaitas likuma VII nodaļā ietvertās tiesību normas regulē dienesta pienākumu izpildes laika organizāciju iestādē. Dienesta gaitas likuma 26. pants noteic, ka amatpersonu dienesta pienākumu izpildes laiku organizē iestādes vadītājs (pirmā daļa) un, ņemot vērā dienesta pienākumu raksturu, iestādes vadītājs vai viņa pilnvarota amatpersona nosaka konkrētu dienesta pienākumu izpildes laika organizācijas veidu attiecīgajā struktūrvienībā vai atsevišķām amatpersonām.

Dienesta gaitas likuma 29. pants paredz, ka, ņemot vērā dienesta nepieciešamību, ar iestādes vadītāja vai viņa pilnvarotas amatpersonas rīkojumu (pavēli) amatpersonu var iesaistīt dienesta pienākumu izpildē virs noteiktā dienesta pienākumu izpildes laika, nedēļas atpūtas dienās un likumā noteiktajās svētku dienās, kā arī nedēļas atpūtas laikā, nepārsniedzot 144 stundas četru mēnešu periodā (pirmā daļa). Ja amatpersonai noteikts summētais dienesta pienākumu izpildes laiks, šā panta pirmajā daļā minētā laika uzskaites periods ir četri kalendārie mēneši (otrā daļa).

Dienesta gaitas likuma 31. pants noteic iestādes pienākumu veikt dienesta pienākumu izpildes laika uzskaiti, aizpildot dienesta pienākumu izpildes laika uzskaites tabulu (otrā daļa).

„Dežūras laika”, „darba laika” un „atpūtas laika” tiesiskais regulējums un jēdzienu raksturojums

Bieži diskusijas izraisa jēdziena “dežūras laiks” interpretācija. Dežūras laika ietvaros policijas darbinieks neveic tiešos pienākumus, taču arī neatpūšas. Dežūras laiku plaši izmanto Valsts policijā, kur pakalpojumu sniegšanu ir nepieciešams nodrošināt nepārtraukti 24 stundas. Praksē policijas darbiniekam viss nostrādātais laiks dienesta pienākumu izpildes vietā nav jāpavada, bet ir noteikta „mājas dežūra”. Nevienu Latvijas Republikas ārējā vai iekšējā normatīvajā aktā nav definēts jēdziens „mājas dežūra”, t. i., nav reglamentēts šāds darba organizēšanas veids un kārtība.

Dienesta gaitas likuma 26. pants noteic, ka amatpersonu dienesta pienākumu izpildes laiku organizē iestādes vadītājs (pirmā daļa) un, ņemot vērā dienesta pienākumu raksturu, iestādes vadītājs vai viņa pilnvarota amatpersona nosaka konkrētu dienesta pienākumu izpildes laika organizācijas veidu attiecīgajā struktūrvienībā vai atsevišķām amatpersonām. Atbilstoši Dienesta gaitas likumam jebkurš dežūras laika periods, kuru policijas darbiniekam jāpavada darba vietā vai jebkurā darba devēja norādītajā vietā, ir jānosaka iestādes vadītājam vai viņa pilnvarotai amatpersonai.

Darba laika organizāciju Eiropas Savienības tiesībās pamatā regulē Eiropas Parlamenta un Padomes 2003. gada 4. novembra Direktīva 2003/88/EK (turpmāk – Direktīva 2003/88/EK⁷). Dalībvalstis nevar vienpusēji noteikt Direktīvas 2003/88/EK noteikumu piemērojamību uz tajā noteiktajām darbinieku tiesībām. 2003/88/EK ir piemērojama visos nodarbinātības sektoros gan privātajā, gan publiskajā jomā.

Atbilstoši Direktīvas 2003/88/EK par konkrētiem darba laika organizēšanas aspektiem 1. pantam un Padomes 1998. gada 12. jūnija Direktīvas 89/391/EEK par pasākumiem, kas ieviešami, lai uzlabotu darba ņēmēju drošību un veselības aizsardzību darbā⁸, 2. pantam Direktīva 2003/88/EK ir pilnībā attiecināma uz ikdienas darbu gan policijā, gan robežsardzē, gan bruņotajos spēkos, gan glābšanas dienestos, kur, lai gan jāreaģē uz neparedzamiem notikumiem, darbu ir iespējams plānot savlaicīgi. Izņēmums ir attiecināms tikai uz ārkārtējo situāciju.

Direktīvā 2003/88/EK ir noteikumi attiecībā uz maksimālo darba laiku un minimālajiem atpūtas laikiem. Tie ir īpaši nozīmīgi Eiropas

Savienības sociālo tiesību noteikumi, kas kā minimālā norma, kas vajadzīga drošības un veselības aizsardzības nodrošināšanai, attiecas uz katru darba ņēmēju. Direktīvas 2003/88/EK kontekstā “darba laika” jēdzienu saistībā ar dežūrām ir interpretējusi Eiropas Savienības Tiesa, norādot, ka Direktīvas 2003/88/EK 2. panta 1. punkta izpratnē “darba laiks” ir definēts kā jebkurš laikposms, kurā darba ņēmējs strādā darba devēja labā un veic darbu vai pilda pienākumus saskaņā ar valsts tiesību aktiem un/vai praksi, un ka šis jēdziens ir pretstatīts atpūtas laika jēdzienam, jo abi ir savstarpēji izslēdzoši (Eiropas Savienības Tiesas 2015. gada 10. septembra sprieduma lietā Nr. C-266/14 25. punkts). “Atpūtas laiks” ir jebkurš laikposms, kas nav darba laiks. Jēdzieni “darba laiks” un “atpūtas laiks” ir Eiropas Savienības tiesību jēdzieni, kas jādefinē saskaņā ar objektīvām īpašībām, pamatojoties uz Direktīvas 2003/88/EK, kurā ir noteiktas darba ņēmēju dzīves un darba apstākļu uzlabošanas minimālās prasības, sistēmu un mērķi. Tikai ar šādu autonomu interpretāciju ir iespējams nodrošināt pilnīgu minētās direktīvas efektivitāti un vienotu minēto jēdzienu piemērošanu visās Eiropas Savienības dalībvalstīs.

Direktīvas 2003/88/EK 3. pantā „Ikdienas atpūta” ir noteikts, ka „dalībvalstis veic vajadzīgos pasākumus, lai nodrošinātu, ka katram darba ņēmējam ir tiesības uz obligātu nepārtrauktu 11 stundu atpūtas laiku katrā 24 stundu laikposmā”. Starp vienas darba dienas beigām un nākamās darba dienas sākumu ir jābūt vismaz 12 stundām. Lai efektīvi atpūstos, darba ņēmējam jābūt iespējai pamest darba vietu uz noteiktu stundu skaitu, un šīm stundām ir jābūt ne tikai secīgām, bet tām jāseko tūlīt pēc darba laika, lai ļautu darba ņēmējam atslābināties un kļiedēt nogurumu, kas radies pienākumu izpildes laikā.

Jēdziena „darba laiks” Direktīvas 2003/88/EK 2. panta 1. punkta izpratnē definīcijas pamatā ir trīs kritēriji:

- telpas kritērijs (atrašanās darba vietā);
- autoritātes kritērijs (strādāšana darba devēja labā);
- profesionālais kritērijs (darbības veikšana vai pienākumu pildīšana).

Strādāšana darba devēja labā nozīmē atrašanos tādā juridiskā situācijā, kuru raksturo tas, ka darba ņēmējs, neatkarīgi no vietas, kurā šis darba ņēmējs atrodas, ir pakļauts darba devēja instrukcijām un organizācijas pilnvarām.

2010. gada 21. decembrī Eiropas Komisija (turpmāk – Komisija) nāca klajā ar ziņojumu par

Direktīvas 2003/88/EK konkrētiem darba laika organizēšanas aspektiem. Ziņojumā Komisija definēja dažādus dežūras laika paveidus:

„Dežūras laiks” – jebkurš periods, kad darbiniekam nav nepārtraukti jāpilda darba pienākumi, bet jābūt gatavam strādāt, ja viņu izsauc.

„Dežūras laiks darba vietā” – jebkurš dežūras laika periods, kuru darbiniekam jāpavada darba vietā vai jebkurā darba devēja norādītajā vietā.

„Aktīvais dežūras laiks” – jebkura dežūras laika daļa, kuru darbinieks, atsaucoties uz izsaukumu, pavada, pildot darba pienākumus (darba vietā, mājās vai citā darbiniekam noteiktajā vietā).

„Pasīvais dežūras laiks” – jebkura dežūras laika daļa (darba vietā, mājās vai citā darbiniekam noteiktajā vietā), kad darbinieks nav izsaukts pildīt darba pienākumus.

„Gaidīšanas laiks” – jebkura dežūras laika daļa, kad darbiniekam nav jāuzturas darba vietā (vai citā darba devēja norādītajā vietā) un viņš var palikt mājās (vai citā paša noteiktajā vietā) līdz viņu izsauc pildīt darba pienākumus⁹.

Atbilstoši Komisijas ziņojumam valstu nacionālās tiesības bieži nošķir aktīvu dežūras laiku, kad darbinieks veic darba pienākumus, un pasīvu dežūras laiku, kad darbinieks reaģē uz darba devēja izsaukumiem, kaut arī neveic darba pienākumus.

Darba laiks, kas atbilst gaidīšanas un gatavības laikam, ko darbinieks veic saskaņā ar attiecīgā darba ņēmēja fiziskās klātbūtnes darba vietā režīmu, atbilst „darba laika” jēdzienam Direktīvas 2003/88/EK izpratnē (Eiropas Savienības Tiesas 2010. gada 25. novembra spriedums lietā Nr. C-429/09, 55. punkts). Savukārt situācija ir atšķirīga gadījumā, ja personai nav jāatrodas darba devēja noteiktajā vietā dežūras laikā, dodot darbiniekam lielāku rīcības brīvību un iespējas organizēt savu laiku ar mazāk ierobežojumiem un pilnīgāk īstenot savas intereses. Tādā gadījumā par darba laiku uzskatāms tikai tas laiks, kurā persona ir veikusi darba pienākumus dežūras laikā (Eiropas Savienības Tiesas 2000. gada 3. oktobra spriedums lietā Nr. C-303/98, 49.- 50. punkts).

Turklāt apstākļos, kad darba ņēmējiem nav noteiktas darba vietas, par „darba laiku” ir uzskatāms arī pārvietošanās laiks, ko darba ņēmēji pavada ikdienā pārvietojoties starp savu dzīvesvietu un darba devēja noteiktā pirmā un pēdējā klienta atrašanās vietām (Eiropas Savienības Tiesas 2015. gada 10. septembra spriedums lietā Nr. C-266/14).

Kopsavilkums

Tā kā policijas iestādes sniegtajiem pakalpojumiem jābūt nepārtraukti pieejamiem - 24 stundas diennaktī – ļoti nozīmīgs ir juridiski precīzs policijas darbinieku „darba laika” un „atpūtas laika” regulējums. Pētījuma rezultātā autors izsaka šādus secinājumus un priekšlikumus:

1) Saskaņā ar Dienesta gaitas likumu jebkuru dežūras laika periodu, kuru policijas darbinieks pavada darba vietā vai jebkurā darba devēja

norādītajā vietā, nosaka Valsts policijas iestādes vadītājs.

2) Dienesta gaitas likumā noteikts normālais un summētais dienesta pienākumu izpildes laiks, tomēr praktiski dienests tiek organizēts maiņu un nakts darbā, jo tieši maiņu darbs ļauj nodrošināt policijas 24 stundu pakalpojumu pieejamību. Līdz ar to būtu īpaši jāreglamentē kārtība, kādā tiek organizēts maiņu darbs, kādā tiek izstrādāts maiņu darba grafiks un kādus elementus tajā iekļauj.

Atsauces

- ¹ Bite K. Darba laika organizācijas tiesiskais regulējums. Administratīvā un Kriminālā Justīcija, Nr.2/3, 2011. 86.-95. lpp.
- ² Dupate K. Eiropas Savienības tiesu prakse darba tiesībās. Rīga, 2011. gads. Pieejams: http://www.lbas.lv/upload/stuff/201112/es_tiesas_prakse_darba_tiesibas.pdf (skatīts 19.02.2016).
- ³ Sk., piemēram, Shift Work and Occupational Stress in Police Officers. Saf Health Work. 2015 Mar; 6(1): 25–29. [http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4372186/Shift Work and Officer Survival](http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4372186/Shift%20Work%20and%20Officer%20Survival). By Thomas J. Aveni Published Summer 1999, Issue #31, S&W Academy Newsletter. http://www.theppsc.org/Staff_Views/Aveni/Shift-Survival.htm Working time regulations. A Guide for Joint Branch Boards. Police federation of England & Wales. August 2001, <http://www.kentpolfed.org.uk/regs/wtr.pdf>
- ⁴ Sk., piemēram, Flexible working in the police service. <http://www.college.police.uk/What-we-do/Support/Health-safety/Pages/Flexible-working.aspx>
- ⁵ Darba aizsardzības likums. 20.06.2001. Latvijas Vēstnesis, Nr.105 (2492). 06.07.2001.
- ⁶ Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likums. 15.06.2006. Latvijas Vēstnesis, Nr.101. 30.06.2006.
- ⁷ Par konkrētiem darba laika organizēšanas aspektiem. Eiropas Parlamenta un Padomes 2003. gada 4. novembra direktīva. 2003/88/EK Oficiālais Vēstnesis L 299, 18/11/2003, lpp. 0009 – 0019.
- ⁸ Par pasākumiem, kas ieviešami, lai uzlabotu darba ņēmēju drošību un veselības aizsardzību darbā Eiropas Kopienas Padomes 1989. gada 12. jūnija direktīva. 89/391/EEK. Oficiālais Vēstnesis L 183, 29/06/1989 Lpp. 0001 – 0008.
- ⁹ Darba laika direktīvas pārskatīšanas aktualitātes. Rīga, 2011. gads. Pieejams :http://www.lbas.lv/upload/stuff/201106/dld_parskatisanas_aktualitates_31052011_gala_1.pdf (skatīts 19.02.2016).

Abstract

Author analyzes the legal regulation of the organization of working time in the State Police of the Republic of Latvia. Author has ascertained problems in legal regulation and made conclusions about current legal situation and provided proposals for improving legal regulation in this area.

Аннотация

В статье автор анализирует правовое регулирование организации рабочего времени в Государственной полиции Латвийской Республики. Автором констатированы проблемы правового регулирования. Сделаны выводы о правовой ситуации в настоящее время и даны предложения по совершенствованию правового регулирования в данной сфере.